

Természetellenes korlátok

Siptár Péter

ELTE BTK Elméleti nyelvészeti tanszék/MTA Nyelvtudományi Intézet

A fonológiai szabályszerűségek (megszorítások) elvben osztályozhatók aszerint, hogy természetesek-e (azaz az Univerzális Grammatika elveiből levezethetők) vagy pedig természetellenesek (önkényesek; olyanok, amelyeket a nyelvi adatokból induktív általánosítások révén sajátít el az anyanyelvi beszélő). Az utóbbi időben ezt a megkülönböztetést az UG-nak a nyelvelsajátításban játszott szerepére vonatkozó vitákban gyakran használták.

Vannak nyelvek, amelyeknek egyes fonológiai mintázatairól belátható, hogy (részben) természetellenes megszorításokon alapulnak. Kísérleti úton megítélhető, hogy az efféle mintázatokat az anyanyelvi beszélők valóban megtanulják-e a nyelvelsajátítás során.

A magyar magánhangzó-harmónia rendszerében is megfigyelhetők ilyen természetellenes megszorítások: például az ingadozó toldalékolású vegyes hangrendű tövek esetében a tő végén álló bilabiális mássalhangzó (statisztikailag) kedvez az előlképzett toldalékok választásának. A kísérletek tanúsága szerint a magyar beszélők megtanulják (bár értelemszerűen: öntudatlanul) ezeket a természetellenes mintázatokat.

Úgynevezett *wug* teszttel (logatomok toldalékolását kívánó feladatokkal) kimutatható, hogy a kísérleti személyek viselkedésében a természetes és a természetellenes megszorítások egyaránt szerepet játszanak, de a beszélők az utóbbiakra csökkentett mértékben támaszkodnak az előbbiekhöz képest.

A lehetséges következtetés az, hogy az UG elvei befolyásolják ugyan a nyelvelsajátítást, de a hatásuk inkább torzító (*bias*) hatású, nem pedig áthághatatlan korlát.

Az előadás a fenti témakörben az elmúlt néhány évben az UCLA-n Bruce Hayes vezetésével folyt kutatásokat foglalja össze és ismerteti, illetve gondolja tovább egy-két ponton.

Irodalom

Hayes, Bruce & Zsuzsa Cziráky Londe 2006. Stochastic phonological knowledge: the case of Hungarian vowel harmony. *Phonology* 23: 59–104.

Hayes, Bruce, Kie Zuraw, Péter Siptár & Zsuzsa Londe 2008. *Natural and unnatural constraints: An experimental study of Hungarian vowel harmony*. SCOPHO – The Southern California Workshop on Phonetics/Phonology, The Department of Linguistics and Cognitive Science, Pomona College, Claremont, California, 2008. november 1.

Hayes, Bruce, Kie Zuraw, Péter Siptár & Zsuzsa Londe 2009. Natural and unnatural constraints in Hungarian vowel harmony. *Language* 85: 821–862.

Siptár, Péter & Miklós Törkenczy 2007². *The phonology of Hungarian*. Oxford: Oxford University Press.